

Příspěvek k poznání člověka

Rudolf Steiner

Moji milí přátelé,

v našich úvahách jsem často upozorňoval na to, co prosvěcovalo dobami, co bylo napsáno na řeckém chrámu Apollona jako výrok: Poznej sám sebe. Tento výrok obsahuje nekonečně mnoho z výzvy směřovat ve svém úsilí k lidské bytosti a tím také k bytosti světů. Tento výrok byl významně obnoven a prohlouben podnětem, jímž bylo mystérium Golgoty. O všech těchto věcech budeme snad ještě během této zimy mluvit, pokud to podmínky dovolí. Pokusíme se najít cestu k naznačeným cílům.

Dnes bych chtěl vyjít ze zdánlivě zevního pozorování člověka, tj. ze zevní formy lidského sebepoznání, ale jen zdánlivě zevní, neboť zmocníme-li se jí až k proniknutí do lidské vnitřní bytosti, stane se první závažnou silou. Chtěl bych vyjít ze zdánlivě zevní lidské postavy. Pozorování zevní lidské postavy je dnes vyčerpáno tím, co je uznáváno vědou. To je pochopitelně pro vyšší duchovní pozorování konstatování značně neuspokojivé. Kdo chce dospět ke skutečnému poznání člověka, bude ve vědě nacházet jen málo popudů k takovému poznání. Významné prvky, které k pravému poznání lidské bytosti podává má kniha „Záhady duše“, se dnes ovšem nehledají. To, co nabízí anatomie, fyziologie atd., nedává mnoho odpovědí tazajícím se člověku, který chce proniknout do tajemství lidské bytosti prostřednictvím zevní fyzické postavy.

Mnohem více poznání nám přináší způsob uměleckého poznávání, v kterém současná věda nenachází uspokojení. Kdo se však rozhodne hledat skutečnou substantiální pravdu po Goethově vzoru také v umění, skutečně najde mnohem více pravdy než současná uznávaná věda. Budoucí nazírání světa povstane z duchovní vědy, jakkoliv je to zatím nepředstavitelné, neboť budoucí světový názor sjednotí vědecké pocíťování světa s uměleckým pocíťováním ve vyšší syntézu. A v této harmonii bude více jasnozření, než se dnes člověku může snít.

Na lidské postavě můžeme nejprve pozorovat její základní a důležitou část, jevící se v lidské kostře. Lidskou kostru jste patrnějiž všichni viděli a povšimli jste si rozdíl mezi hlavou a ostatní lidskou postavou. Mohli jste pozorovat, že hlava je uzavřeným celkem, který jako by byl pomocí sloupu usazen na tom všem, čím je ostatní lidský organismus, zejména systém údů. Hlavu spočívající na ostatním lidském organismu můžeme u kostry velmi lehce sejmout. Když jsme si takto ujasnili nej povrchnější rozdílnost, může nám být nápadné, že hlava je vlastně utvářena ve tvaru koule. Není to sice dokonalý tvar koule, ale kulovitý tvar je v lidské hlavě založen. Musím však varovat před tím, aby se jako základ poznání používaly zevní analogie hlavy, i když nazírání lidské hlavy jako přibližného tvaru koule není výsledkem povrchního pozorování, neboť si musíme uvědomit, že člověk je uzpůsoben jako dvojnost a kulovitý tvar jeho hlavy není v žádném případě nahodilostí.

Co máme před sebou v lidské hlavě?

První náznaky toho, co míním, byly dány v našich duchovědných úvahách ve spise „Duchovní vedení člověka a lidstva“, kde jsem naznačil, jak lidská hlava představuje obraz celého kosmu, toho kosmu, jež

nám zevně vystupuje jako prostorová dutá koule. Mluvíme-li o těchto věcech, musím upozornit na jednu důležitou okolnost, která je velmi vzdálená pozorování dnešního člověka. V běžném životě ji sice uplatňuje, ale v oblastech, kde má dalekosáhlý význam, ji opomíjí.

U kompasu s magnetickou střílkou, kdy tato střílka směřuje jedním koncem k magnetickému severnímu pólu a druhým k magnetickému jižnímu pólu, nikoho nenapadne, aby příčiny tohoto jevu hledal pouze v samotné střílce. Každý fyzik pohlíží na magnetickou střílku a na sílu vycházející z magnetického severního pólu Země jako na celek, kdy magnetická síla řídí jeden konec střílky k severnímu pólu a druhý konec k jižnímu pólu. Tzn., že k tomu, co se děje v magnetické střílce, která je prostorově nejmenší, se hledá popud ve velkém kosmu. Totéž se ovšem takto nehledá všude, i když by se to mělo hledat, např. pozoruje-li vědec, jak se v jednotlivé živé bytosti tvoří jiná živá bytost. Když se ve slepici tvoří vejce, také se přece něco děje v nejmenším prostoru kosmu, ale koho napadne pozorovat tento úkaz stejným způsobem jako u magnetické střílky? Snadno by přišel na to, že příčina toho, že se ve slepici tvoří vaječný zárodek, není ve slepici, ale je v celém kosmu. Zrovna tak jako se na magnetické střílce projevuje a účastní celý kosmos, tak i v těle slepičí matky se projevuje a účastní ve své sférické tvárnosti, ve své kulovité podobě celý kosmos přes všechny děje, které se na tom podílejí. Tyto děje v dědičné linii pouze spolupůsobí při tvoření vaječného zárodku. Pro oficiální vědu je toto tvrzení zatím ještě kacířstvím, přestože to však pravda. Rozhodující jsou zde síly kosmu působící nejrůznějšími způsoby.

Jako je pravda, že lidská hlava vzniká v mateřském organismu nejdříve, tak je pravda, že síly nejmočnějších příčin tohoto vznikání působí z kosmu a člověk je svou hlavou obrazem kosmu. A to, co je na hlavě a na kostře jaksi zavěšeno, to souvisí v dědičné linii s otcem a matkou, s dědem a babičkou. Člověk je tak ve svém vzniku i ve svém vývoji dvojitou bytostí, neboť svou postavou je vytvořený z kosmu. To se projevuje v kulovité podobě jeho hlavy. Na druhé straně je vytvořený z celého proudu dědičnosti a to se projevuje v celém ostatním organismu přivěšeném na hlavě. Celé zevní pozorování nám ukazuje, že člověk má dvojitý původ a je zdvojenou bytostí. Tento způsob pozorování není jen potud užitečný, že jím získáme nějaké poznání, které jsme předtím neměli, ale má význam docela jiný. Kdo pozoruje člověka podle metod oficiální vědy např. tím, že se dívá do mikroskopu a vidí, jak se vyvíjí zárodek, a může vidět jen to, co je uvnitř (asi jako kdyby někdo chtěl vidět na magnetické střílce, proč má schopnost se stavět do směru sever-jih), ten žije v masivu myšlenek, který ho činí nepohyblivým. Hotová katastrofa nastane, použijeme-li tento způsob na sociální vědu. Pak myšlenky nepostačují nebo vedou ke světovému kantorování, jež můžeme označit také jako wilsonismus. Nejde tedy jen o to, jaké myšlení pěstujeme a jaké formy vznikají v našich myšlenkách, neboť vlastní poznání o věcech nemá tak velký význam. Na čem záleží, oddáváme-li se nějakým myšlenkám, je to, co určitý způsob poznávání s námi provádí, jakou upotřebitelnost pro celek člověka tento způsob s sebou přináší. Měly by v nás procitnout podněty vedoucí k etickému a k juridickému pojmání světa, nejen pouze podněty vedoucí k uspokojení žádosti po poznání. To, že člověka vidíme jako dvojitou bytost, má ještě mnohem hlubší význam. Mohu v dnešní přednášce pouze naznačit základní tóny, abych ve vaší duši vyvolal pocit důležitosti toho, co zde pozorujeme. Zůstaňme u toho, že hlavaje prostředníkem pro naše poznávání, nechci říci, že je nástrojem, neboť bych tím vyslovil něco ne úplně správného.

Je to jen hlava, co nám zprostředkuje naše poznání?

Zůstaňme u poznávání a vnímání světa, které nám zprostředkuje nejen hlava, ale i ostatní člověk. A protože ostatní člověk je oproti hlavě úplně odlišný, dokonce i podle svého původu je něčím jiným, je člověk jako bytost poznávající složený z člověka hlavy a z člověka srdce. Nazývám ho tak, jak jsem ho už dříve nazýval, protože to ostatní se koncentruje v srdci. Jsme vlastně dvěma lidmi současně, tj. člověkem hlavy, který má vztah k světu jako vnímající, a člověkem srdce. Rozdíl je jen v tom, že člověk, třebaže na svět někdy nadává, k poznávání používá jedině svoji hlavu. Kdybychom chtěli učinit

paralelu mezi poznáním hlavy a poznáním srdce, nějak významné by to nebylo, snad bychom zjistili, že ten, kdo poznává srdcem, by byl ve svém poznání hřejivější, než ten, kdo poznává jen hlavou. Prostě jistá rozdílnost by mezi lidmi byla, ale nepřilíš patrná.

Přistoupíme-li však k věci se zkušeností duchovní vědy, ukazuje se nám něco pozoruhodného. Vjemy a poznatky, které si osvojujeme, tj. jak se chováme k světu svou hlavou, to se děje rychle ve srovnání s tím, jak se chováme ke světu se svým ostatním organismem. Naše hlava se svým poznáváním pospíchá, kdežto ostatní organismus nepospíchá. To má nesmírně hluboký význam! Ve školách jsou lidé vychováváni jen pro poznávání hlavou, která ukončí vývoj poznávání v nejkrajnějším případě ve dvacátých letech života. V té době hlava se svým poznáváním skončila. Ostatní organismus naproti tomu potřebuje pro své poznávání celou dobu života až do smrti. Má třikrát pomalejší tempo než hlava, která postupuje třikrát rychleji. Kdo tedy něco pochopil pomocí hlavy, musí čekat tři až čtyři dny, až se toto poznání sjednotí s celým člověkem, jinak nemůžeme říci, že naše poznání je skutečně životné. Svědomitý duchovní badatel, kterému je tato skutečnost známá, nemluví o něčem, co nejprve přijal pouze hlavou, nýbrž sděluje jen to, co pochopil celou svou bytostí, celým člověkem.

Má to mimořádný význam související s nejhlubšími mystériemi lidstva. Svým dětem dnes můžeme dávat jen určitý druh vědění hlavy, nemůžeme jim dávat poznání, které by snesl ostatní organismus. Poznávání, které získáváme, je totiž již preparované, abychom je mohli přijmout hlavou a později na ně mohli vzpomínat. Víte dobře ze školských let, že u předmětů, kdy jde o pouhé vyučování, si člověk později na jejich obsah vůbec nevzpomene. Poznání zpracované ostatním organismem si však člověk rád vybavuje ve svých vzpomínkách, neboť se k němu vyvinula láska, radost a srdečnost. Vyučování by se tedy mělo utvářet tak, aby se člověk k době učení mohl toužebně vracet ve svých vzpomínkách po celý život s radostným oblažujícím pocitem a srdečností. Všechno, co dnes přinášíme zvláště dětem, je předem tak preparováno, že to ostatní organismus nepřijímá a nemůže z toho později vytvářet radost. S tím souvisí to, že lidé v naší době poměrně brzy duševně stárnou. Je tajemstvím člověka, že je-li hlava stará např. 28 let, pak ostatní organismus je starý teprve třetinu nebo čtvrtinu této doby. Člověk by mohl do sebe přijímat plodné, omlazující podněty, které by mu vystačily až do smrti, kdyby se těmto mystériím pedagogicky vycházelo vstříc. Kdyby je mohl přijímat např. do svého 25. roku, jeho ostatní organismus by je oživujícím způsobem mohl zpracovávat až do 75. roku. Pouhé poznání osvojované hlavou nemá pro člověka takový význam jako poznání vnitřně prožívané, jež si člověk osvojuje ve své celé bytosti. Náš veřejný život nemá pro tento způsob poznání pochopení, má k němu dokonce odpor, neboť jsme zvyklí přihlížet jen k tomu, čím jsou lidé ve svých hlavách. A i když připustíme, že se lidé svými hlavami spolu stýkají docela moudře a rozumně, jedná se o styk pouhých hlav!

Odkud vlastně pochází lidská hlava, kde je její původ“

Hlava člověka není z této Země. Je stvořená z kosmu, a tak je nemožné obstarávat pozemské záležitosti hlavou. A když je obstaráváme, tak hlavou bychom měli rozhodovat jen věci, které se týkají celého světa, nikoliv jednotlivého státu, neboť svou hlavou nikdo nepatří kjednotlivým částem Země. Po celý život proto musíme vědomě srůstat s tím, co náleží Zemi, a usilovat stát se občanem Země, nikoliv zůstat občanem nebe (kosmu). Tyto věci tak musí být! Měli bychom mnohostranněji využít Goethovu myšlenku metamorfózy, neboť Goethe to ve své době ještě nemohl učinit. Pozorujeme-li vývoj člověka duchovědně, musíme říci, že v době mezi smrtí a novým zrozením probíhající v kosmu konáme vlastně jakousi přípravnou práci zejména pro utváření své hlavy. A učiníme pozoruhodné zjištění! Hlava je hrobem duše vzhledem k tomu, čím byla duše před svým zrozením nebo chcete-li početím. Umírají, utichají zde všechny činnosti, jež vykonáváme v duchovním životě (mezi smrtí a novým zrozením). K tomuto obsahu, který je vytvarovaný z duchovního světa, se připojuje to, co jakoby připnuto visí v proudu dědičnosti.

Co z dědičného proudu visí na duchovním obsahu?

Musí to přece souviset s hlavou! Již dříve jsem zdůrazňoval, že to, co v člověku existuje mimo jeho hlavu, je základem pro jeho hlavu v příští inkarnaci. Celý ostatní organismus člověka přechází k hlavě metamorfózou v příští inkarnaci. Od tohoto organismu se při přechodu branou smrti odtrhují síly, které vytváříme po celý život, a v době mezi smrtí a novým zrozením se tyto síly přetvářejí v hlavu. Ve své hlavě máte tak vždy také dědictví z dřívější inkarnace a ve svém ostatním organismu současně síly, které určujícím způsobem působí pro vytvoření naší hlavy v příští inkarnaci. Také zde jsme dvojí přirozeností.

Je mimořádně zajímavé si uvědomit, že člověk nevzniká ani se nevzdělává v pouhém časovém a prostorovém úseku, který máme v zevním nazírání před sebou, ale že se nachází v jiných velkých souvislostech kosmu. Podobně si to uvědomil již Goethe, který, dívaje se na kost páteře a potom na lebku, řekl: kosti lebky jsou jen přetvořené obratle a vše, co je na hlavě, je také na ostatním organismu. Chce to mimořádně nepředpojaté pozorování, abychom rozpoznali, že např. nos a vše ostatní, co nalézáme na hlavě, je pouze mladší metamorfózou ostatního organismu, že se to ve starší metamorfóze přemění a bude to vystupovat v naší hlavě.

Jaký praktický význam mají tyto úvahy pro život?

Přikloní-li se budoucí lidské myšlení k těmto úvahám, bude to mít nedozírný význam nejen pro praktickou pedagogiku, ale pro vývoj člověka vůbec. Každý ví, že se ve svém životě stáváme starými, ale málokdo si uvědomuje, že je to pouze fyzické tělo, co stárne. Je to podivné, ale naše éterické tělo jako nejbližší duchovní část naší bytosti se stává stále mladším. Čím jsme starší, tím mladší je naše éterické tělo. Zatímco nám povolují svaly a naše pleť dostává vrásky, zatímco plešatíme, naše éterické tělo je stále více kvetoucím a mladším. Platí zde však jedno pravidlo.

Jako se postará sama zevní příroda o to, aby fyzické tělo zestárla, tak my sami se musíme postarat o to, aby se našemu éterickému tělu stále dostávalo sil mládí. To můžeme jen tehdy, když mu prostřednictvím hlavy dodáváme takovou duchovní potravu představ, aby k zpracování vystačila po celý život. Již v nejranějším dětství musíme vychovávat děti k tomu, že člověk je obrazem celého kosmu a moudrého řádu světa, ne ovšem tak jako se předříkávají nepochopená slova Bible.

Potom se to člověku stane po celý jeho život zdrojem omlazení, kdežto současné vyučování nejen že není takovým zdrojem, ale je úplným opakem. Máme-li dnes to štěstí, že v důsledku dřívější výchovy a učení ještě nejsme úplnými mrzutými starci, pak je to tím, že dnešní způsob poznávání hlavou, který trval přibližně čtyři století a dnes dospěl svého vrcholu, nedokázal ze staré kultury ještě všechno zcela zničit. Budeme-li však takto pokračovat, jsme na nejlepší cestě vychovávat mrzouty, škarohlídy (doslova zakyslé hrnce).

V letech před válkou lidé konali velká tažení do sanatorií a velké byly finanční prostředky, které tam utráceli pro odstranění nervozity. Vzpomínám si, jak jsem jednou vyhledal sanatorium, abych tam někoho navštívil. Přišli jsme v poledne a kolem nás defilovalo množství hostů sanatoria. Měli nervozitu vepsanou do tváří a v cukání nohou a rukou. A potom jsem poznal toho ze všech nejnervóznějšího v tomto sanatoriu, a tím byl řídicí lékař. Sotva může pro své pacienty najít nějakou správně účinkující léčebnou kúru lékař, který ji sám nejvíce potřebuje. Jinak to byl mimořádně laskavý člověk, ale byl příkladem lidí, kteří ve svém mládí neučinili vůbec nic pro to, aby zůstali mladými po celý život.

Tyto věci se nedají zlepšit ojedinělými reformami. Pozornost musí být obrácena k celému sociálnímu organismu, neboť velkými zákony světa je již postaráno o to, že člověk jako jedinec nemůže na tomto poli uspokojit svůj egoismus, nýbrž že svou spásu může najít jen ten, kdo ji hledá v pospolitosti s ostatními lidmi. Každý z nás, kdo nežije pouze ve smyslovosti, jak je dnes zvykem, ale chce pohlédnout ven ze smyslovosti do oblasti nadsmyslové, z níž přicházejí síly k reformaci světa pro

příští budoucnost, může svým poctivým a upřímným způsobem uplatňovat podněty duchovní vědy v praktickém životě. Není se třeba nutit k vizionářskému jasnozření, stačí jen pochopit člověka jako protějšek světového ducha. Je nemožné poznat člověka v jeho celistvosti a nevzít přitom v úvahu jeho duchovní základ.

Jak pochopíme člověka v jeho celistvosti?

K tomu je zejména nutné odložit jednu nectnost, která se dnes tak často vyskytuje, tj. lidská pohodlnost poznání. Chceme-li poznat nadsmyslové oblasti, musíme vycházet z toho, co je nám smyslově nej bližší. Ale k tomu je nezbytné si přiznat, že tak jako nemůže rozumět např. hodinám ten, kdo se nepoučil o tom, jak jednotlivé součástky mechanicky spolupůsobí, tak nemůže ani člověka pochopit ten, kdo nevzal v úvahu působení jednotlivostí lidské bytosti. Je pozoruhodné, jak o člověku každý mluví, odvolává se na názor, že „pravda přece musí být jednoduchá“, a vznáší proti duchovní vědě námitky, že je příliš komplikovaná. Lidská žádostivost prostě směřuje k tomu, aby si v pěti minutách, pokud možno bez sebemenší námahy myšlení, osvojila poznání nejvyšší podstaty člověka. Je nemožné pochopit, co je pro naši dobu zapotřebí udělat, nemáme-li snahu alespoň tušit, jak komplikovanou je lidská přirozenost.

Tím, že pěstujeme pouze vědění hlavy, že nechceme poznání zpracovávat celým člověkem, nechceme vlastně ani hlavě vůbec nic dávat a stavíme člověka do sociálního řádu tak, že nechceme pozemský život učinit obrazem nadsmyslového duchovního života. Trpíme tak zvláštní rozdvojeností, nikoliv ovšem dualitou, jak jsem o ní právě hovořil, ale rozdvojeností škodlivou, kterou musíme přemoci.

Lidský vývoj se změnil. Měli bychom si uvědomit, jak velice rozdílný je život a myšlení dnes oproti 19. století ajak nekonečně jiný je oproti 18. století. Ajdeme-li dále nazpět, uvidíme, jak se změnil lidský život za čtyři století. A všechno takto změněné lidské myšlení se ve 20. století pozvolna dostalo k tomu, že vytvářelo stále abstraktnější pojmy. V rostoucí míře jsme přijímali pojmy hlavy. Když vezmeme v úvahu plnokrevné pojmy lidí v 13. a 14. století, studujeme spisy přírodních věd v těchto stoletích, vidíme ten grandiózní rozdíl proti suché zákonitosti přírodní vědy dnes, nikomu Existuje známá kniha připisovaná Basileu Valentini, v níž jsou nesmírně zajímavé věci. Před nedávným napsal jeden švédský učenec knihu o hmotě a citoval v ní Valentina. Jeho úsudek byl asi tento: Tomu nechť rozumí, kdo může, tomu se totiž rozumět nedá! Rádi věříme, že z Valentinovy knihy nemůžeme ničemu rozumět. Vždyť čist Valentina s dnešními pojmy z fyziky a chemie je naprosto nemožné. Je to prostě zrovna tak nesrozumitelné jako čist, že stará dobrá životní moudrost „hodina úsvitu je v Bohu a ve zlatu“ (Morgenstunde hat Gott und Gold im Munde) se časem proměnila v jinou životní moudrost „hodina úsvitu je ve zlatu“. Vždyť tím se dobrý evropský výrok „hodina úsvitu je v Bohu a ve zlatu“ stal výrokem amerikanizovaným „hodina je ve zlatu“, a dokonce to ani nevádí.

Popisování a pojímání přírody bylo totiž ve starých dobách proniknuto tím, co pochází z celého člověka. Dnes je to vědění hlavy. Následek toho jsou abstraktní, suchopárné pojmy, které člověka po celý život nenaplnují, přesto však jsou velice duchovní. Stojíme dnes před dvojitou přirozeností: Vytváříme vlastně to nej duchovnější, neboť abstraktní pojmy jsou tím nejduchovnějším, co jen může být. Jenže nejsou schopné pochopit ducha. Je snadné nahlédnout, do jaké rozdvojenosti se člověk dostal duchovními pojmy, které vytvořil. Právě těmito duchovními pojmy se stal materialistou. Ale jsou-li pojmy správné, pak by z nich materialismus nepovstal. Prostě pouhá existence abstraktních pojmů je už vyvrácením materialismu. V této rozdvojenosti žijeme. Za čtyři století jsme se nesmírně zduchovníli a v tomto duchu, kterého máme zatím jenom abstraktně, musíme najít ducha živého. Nestačí, že jsme svým vědomím vystoupili až k tomu, že máme předmětné pojmy, musíme se zase dostat k imaginaci, inspiraci a intuici, vzdali jsme se těchto schopností z dřívější prastaré moudrosti, ale musíme je zase získat.

Sledováním těchto duchovních podnětů a idejí dospějeme k vnitřní pravdivosti. Je totiž nemožné plodně usilovat o duchovní poznání, jestliže člověk o ně neusiluje s vnitřní pravdivostí, která spočívá v harmonii mezi poznáváním hlavy a poznáváním srdce. Přítomné lidstvo se obává převést poznání hlavy v poznání srdce, nejen proto, že poznání srdce potřebuje delší čas, ale také proto, že pokud je poznání hlavy nepravdivé, reaguje na ně poznání srdce odmítavými reakcemi. Tyto reakce se v ostatním člověku projevují jako trýznivé nutkavé svědomí, kdykoliv poznání hlavy nehledá ducha nebo jestliže o poznání usiluje z pouhého egoismu, z žádostivosti, zvědavosti a z pouhé touhy po poznání. Srdce říká hlavě své rozhodné nekompromisní ne! Je samozřejmé, že o toto ne, které neuznává ani sebemenší kompromisy musí usilovat i duchovní věda, která má základ ve vnitřní pravdivosti. Nyní bych chtěl poukázat na některé celosvětové souvislosti, neboť když jsme takto pospolu, musí nám jít o to, aby naše duchovědné usilování bylo plodné pro bezprostřední praxi.

Můžeme při uplatňování duchovní vědy uzavírat kompromisy?

Při uplatňování duchovní vědy v praktickém životě nesmíme na žádnou stranu nechat vzniknout ani jen malým kompromisům. Duchovní věda se musí provozovat pozitivně sama ze sebe. Nemohou se uzavírat kompromisy s polovičatostmi nebo s něčím čtvrtovým nebo osminkovým. Dnes je to až příliš vážná záležitost. Následující poznámky nejsou míněny osobně, i když na osobní věci navazují. Velkou část nepřátelství proti duchovní vědě je však možné pochopit, sledujeme-li vznikání tohoto nepřátelství, jeho genezi.

Jednou jsem byl ve Frankfurtu nad Mohanem, abych konal přednášky. Tu mi někdo zatelefonoval, že by chtěl se mnou mluvit nějaký pán. Neměl jsem nic proti tomu a řekl jsem, že by se mnou mohl mluvit ve stanovenou dobu. Dotyčný muž přišel a řekl: „Již delší dobu jsem za Vámi neustále jezdil, abych viděl, zda s Vámi mohu někdy promluvit“. Nemohl jsem nic namítat, ale nemohl jsem také souhlasit. Ten muž mluvil kolem všeličeho a já jsem nemohl být k němu nezdvorný. Dal jsem mu však na srozuměnou, že nadále bych si jej raději nevsímal. Bylo mým nejhlubším přesvědčením, že ten muž mluvil v podstatě o ničem, ale přitom hledal oporu v duchovní vědě. To, co říkám, neříkám ze zpozdilosti, ale právě pro charakterizování určitých postupů. Mnohé z toho, co říkal, bylo mimořádně lichotivé, ale důležité pro mne bylo, zdaje na jeho duchovědných snahách něco pravdivého. Proto jsem toho muže nechal jít. Brzy poté tento muž ve Švýcarsku oznamoval, že by se mělo důkladně promluvit o démoničnosti a ďábelskosti Steinerovy duchovědy. Tato věc má svoji dodatečnou historii, ale o té nechci mluvit. Toto je však jeden ze způsobů, jak proti nám vystupují tzv. protivníci. Velice často to bývají lidé, kteří hledají nějakou spojitost, ale jejichž hledání spojitostí musíme ignorovat proto, aby se duchovní věda udržela čistá. To si člověk musí uložit, protože je nemožné uzavírat kompromisy se vším možným.

V souvislosti s tím bych se chtěl zmínit ještě o něčem jiném. Náš velmi ctěný přítel dr. Rittelmeyer před nedávným psal v časopise „Křesťanský svět“ o poměru naší duchovědy k náboženské otázce. Přitom se pokusil odmítnout způsobem hodným uznání a díky mnohý jiný před-sudek proti duchovní vědě. Náš známý dr. Johannes Müller se cítil být nucen proti pojednání dr. Rittelme- yera napsat celou řadu článků ve třech číslech v tomtéž časopisu. Nemám v úmyslu se nějak zabývat tím, co dr. Johannes Müller napsal, neboť po dlouhou řadu let nemající začátku bylo mou snahou o něm vůbec nemluvit. Mám své důvody vzdalovat duchovní vědu diletantskému úsilí, abych ji nezapletl do kompromisů. A domnívám se, že toho lze nejlépe dosáhnout tím, že se člověk zejména mluvením nestará o to, co musí působit vlastní osobní hodnotou. Nikdy jsem se o dr. Müllerovi nezmínil, ale poněvadž v naší době nemáme ještě skutečné citění pro to, co je ve skutečnosti pravdou a co nepravdou, je to nutné. Po přečtení článků dr. Johanna Miillera shledáte, že obsahují pořádný kus toho, co lze nazvat jako následek lehkomyšlnosti nebo jinak uzpůsobené „objektivními nepravdami“. Tyto články tím překypují. Na takové věci se člověk musí podívat zblízka.

V jednom případě jsem měl takovou nepravdu charakterizovat jako Dessoirovy nepravdy v mých „Záhadách duše“. Jsem nyní velice napjatý, neboť na to, čím je tam profesoru berlínské university prokázáno, jak píše, na to by mělo něco následovat. Stačí si jen přečíst článek, který jsem napsal ve své knize „O záhadách duše“ jako druhý, kde se mluví o tom, jak prof. Dessoir působí. Přirozeně, že každý, kdo po tomto zveřejnění článku píše o Dessoirově knize a tento článek nebere na zřetel, je spoluviníkem na těchto věcech. Ale ono se to tak nebere a mnohý se vymlouvá: já jsem to nevěděl. Když někdo něco tvrdí, měl by si věci nejdříve pořádně prostudovat. A další tretky, jako že mé plakáty k přednáškám jsou dryáčnické, to raději přenechám na posouzení těm, kdo znají přednášky a plakáty dr. Johanna Müllera. A že by se při mých přednáškách spekovalo se zvláštní lidskou žádostivostí po senzaci, to rovněž přenechávám k posouzení ostatním. Není tomu tak dávno, kdy mi jeden vážený starý pán řekl, že se diví, proč na mé přednášky chodí tolik lidí, ačkoliv se vůbec nesnažím, aby byly lehce pochopitelné. Snadno se dá tedy prokázat, že obvinění dr. Müllera jsou nepravdivá. Již se tím nechci zabývat, nanejvýše ještě poukážu na poslední část vyjádření Johanna Müllera, kde se šíří o tom, že mluvím o „dramatu Boha“, který má být spasen apod., a kde vytváří trhliny tím, že přenáší některé věty z libovolného místa mé knihy „Křesťanství jako mystická skutečnost“, které tak vytrhuje z jejich souvislosti, jak mu právě napadne. Jenže tím, co předtím vynechal, stává se všechno, co říká absolutním nesmyslem. V mé knize o křesťanství se mluví o „dramatu Boha“ a jeho zakletí úplně naopak. Johannes Müller se však vymlouvá, že z mých spisů nemohl být moudrý. To mu docela věřím. Přesto se však pouští do knihy, aniž by v nejmenším něčemu rozuměl. Často jsem upozorňoval na to, že tato kniha, na rozdíl od ostatních mystérií, spatřuje hlavní nerv v mystériu Golgoty. Pro něco takového ovšem Johannes Müller nemá žádné citění. Nikdy bych tedy nežádal, aby mé knize rozuměl, ani si nemyslím, že by toho byl schopen, ale on sám ji kritizuje. Proto k tomu zaujímám stanovisko. Nejpozoruhodnější je následující. Kniha byla vytištěna v roce 1902. V roce 1906 tedy od jejího vytištění uplynuly celé čtyři roky. Vědělo se, že právě v prvním vydání jsem vysvětlil svůj poměr jednak k přírodní vědě, jednak k filosofii. Kniha „Křesťanství jako mystická skutečnost“ se stala známou. Pokud nebyla známou panu Johannu Müllerovi, je to jeho věc. Ale podotýkám, že roku 1906 známá byla a že byla spojená s mým celkovým pojetím světa stejně, jako např. má „Filosofie svobody“. Kdo si tedy o mně vytvořil úsudek roku 1906, musel mě brát z hlediska mého celého světového názoru a nemohl mě brát jen v polovičatosti. Takže v roce 1906 byla kniha již čtyři roky na veřejnosti. A právě v r. 1906 mi byla zaslána kniha „Kázání na hoře“ a v ní bylo věnování: Panu dr. R. Steinerovi v milé vzpomínce na „Filosofii svobody“, Mainberg, 17. 8. 1906.

Tato záležitost patří k těm, které jsem byl nucen ignorovat, neboť nebylo možné uzavírat kompromisy v oblastech, o nichž jsem mluvil. Místo toho, abych někomu, kdo ke mně přistupuje tímto způsobem, říkal: „Vaše věci vidím tak a tak“, pokládám za prospěšné mlčet. Ovšem, když člověk mlčí, to může za určitých okolností popudit lidi nejvíce. Řekl jsem, že nepřátelství proti duchovní vědě je třeba hledat v reálných poměrech. A lidem je často mnohem nepříjemnější, když se odhalí právě tyto reálné poměry. Mohl bych vyprávět ještě mnohem nepříjemnější věci. A kdo čte články od dr. Johanna Mullera o našem příteli dr. Rittelmeyerovi, snad udělá dobře, bude-li nepřátelství hledat nikoliv pouze v těchto věcech, ale v takových příspěvcích, z nichž jsem jeden malý uvedl. Všude se musí pátrat, nenajdou-li se opravdovější důvody než ty ležící na povrchu. Ono to hryže, když někdo přijde v milé vzpomínce na „Filosofii svobody“ a ten druhý na to nepřistoupí a neodpovídá. Nechtěl jsem vám zamlčet tuto okolnost u Johanna Mullera právě pro jeho psychologii, abyste viděli jasněji než jen prostřednictvím jeho článků.